

TEODOSIE RUDEANU MARELE LOGOFĂT AL LUI MIHAI VITEAZUL ȘI SIMION MOVILĂ

NICOLAE BĂNICĂ-OLOGU

Teodosie Rudeanu este cunoscut în istoriografia românească, drept autor al unei cronici a domniei lui Mihai Viteazul, cronică ce a servit ca izvor cronicarului silezian Baltasar Walther, care a stat la curtea din Târgoviște, în perioada iunie—iulie 1579, când începe cronică sa despre faptele lui Mihai Viteazul, intitulată: „Brevis et vera descripturum ab illustrissimo amplissimo et fortissimo militiae contra patria suae Reique Publicae Christianae hostes duce ac dn.dn. Ion Michaele, Moldaviae Transalpine sive Walachiae palatinus, gestarum in eiusdem aula tervisana fideliter collecta...”, Gorlicii, 1599¹. Însuși Baltasar Walther, vorbind despre izvoarele cronicii sale, amintește despre „o descriere a acelor fapte compusă de dumnealui Cancelariul (logofătul-n.n.) în limba românească și aprobată de însuși Domnul”². Cronică lui Teodosie Rudeanu a stat și la baza compilației de cronici a lui Stoica Ludescu, scrisă pe vremea lui Șerban Cantacuzino și a cronicii Buzestilor³.

Teodosie Rudeanu, originar din Ruda Vâlcii, este fiul lui Ioan (Ivan) mare logofăt⁴, și al Mariei, sora lui Teodosie banul din Periș și a lui Neagoe mare vistier din Budești⁵. Tatăl Mariei era Neagoe din Periș, fost mare postelnic, mare vistier și mare vornic, în timpul domniei lui Radu de la Afumați⁶, căsătorit cu Caplea, nepoata lui Vlad Călugărul⁷. A fost unul din marii feudali ai Țării Românești și stăpînea la 1521, împreună cu doi cumnați ai săi, un număr de 36 de sate⁸. În 1529, împreună cu cumnatul său Drăgan postelnicul, îl omoară la Râmnic pe cel care îl numise „dregător în casa domniei mele”⁹, pe viteazul domn Radu de la Afumați, rămînînd pentru un timp stăpînul Țării Românești. Este ucis peste un an de Moise vodă, care la început îi oferise favorurile sale¹⁰. Ivan de la Ruda a avut șapte băieți — Teodosie, Tudor, Chirca, Oprea, Staico, Pârvul și Iștvan¹¹ — și două fete, Caplea¹² și Stana¹³. Teodosie cel mai mare dintre băieți, a fost și cel care a jucat un rol deosebit în istoria Țării Românești, găsindu-l în sfatul țării, cu intermitențe, peste 35 de ani. A fost căsătorit de două ori, prima dată cu Stanca, fiica lui Radu ban¹⁴ iar a doua oară cu Dobra din Mănești¹⁵. Credem că soția din prima căsătorie a murit tinărară, pe vremea cînd Teodosie Rudeanu era mare spătar în divanul lui Petru Cercel. În vre-

mea lui Mircea Ciobanul (1545—1548 ; 1558—1559) și a lui Petru cel Tânăr (1559—1568), Teodosie a pribegit împreună cu părinții și frații săi în Transilvania. Fratele cel mai mic, Iștvan, s-a născut probabil în această pribegie. Ioan Sigismund — principele Transilvaniei — a îngăduit lui Ioan medelnicerul (nu „medereț” cum a citit Veress-n.n.) și altor pribegi să ajute pe vlădica Sava, pentru zidirea mănăstirii de la Lancrăm, comitatul Sibiu¹⁶. Odată cu urcarea pe tronul Țării Românești al lui Alexandru al II-lea Mircea (14 iunie 1568), Rudenii s-au întors în țară, asemenea tuturor boierilor români pribegi în Transilvania. Cronica lui Radu Popescu ne spune : „Deci auzind boierii pribegi... că au venit Alixandru vodă domn și s-au mazilit Pătru vodă (Pentru cel Tânăr — n.n.) au purces cu toții de au venit în țară și s-au închinat lui Alixandru vodă”.¹⁷ Această închinare n-a însemnat pentru boierii Rudeni și numirea lor în divanul Țării Românești. Urmașul lui Alexandru al II-lea — Mihnea al II-lea Turcitul — continuă apropierea de boierii Rudeni, întărindu-le acestora printr-un hrisov satul Pârvuleștii împreună cu cinci țigani.¹⁸ Peste trei ani Ivan de la Ruda apare în sfatul țării ca mare logofăt, rămânând în această funcție timp de doi ani și fiind înlăturat în toamna lui 1582.¹⁹ Repetatele încercări ale lui Petru Cercel — fiul lui Pătrașcu cel Bun — de a ocupa tronul Țării Românești vor fi încununuate cu succes în vara lui 1583, când fu recunoscut ca domn de Poartă. Spirit de largă cultură renascentistă, Petru Cercel aducea cu el un curent novator în viața politică românească, căutându-și colaboratori luminați, cunoscători de carte și receptivi la ideile Occidentului. Astfel, îl ridică pe Teodosie Rudeanu — care învățase carte de la tatăl său și în Transilvania în timpul exilului — la demnitatea de mare spătar, demnitate cu care îl găsim în divan.²⁰ Fiind înrudit cu domnul²¹ și unul dintre oamenii de încredere ai săi, Petru Cercel îl împrumută cu suma de șase mii de galbeni necesari pentru cumpărarea unei moșii.²² Cu aceeași funcție apare și în sfatul lui Alexandru vodă (1592 aug.—1593 sept.), care confirmă lui Teodosie și fratelui său Chirca comisul, stăpânirea asupra moșiei Copăceluț, pentru care s-au judecat cu Costea din Fedeleșoi.²³

Încă din momentul urcării pe tronul Țării Românești, Mihai Viteazul a înțeles că pentru a putea duce la îndeplinire planurile făurite este necesară introducerea în sfatul țării a unor boieri credincioși, în locul boierilor moșteniți de la domniile anterioare, mai ales că în primul an al domniei întâlnim în divan boieri ce slujiseră sub Mihnea Turcitul, sub Ștefan Surdul, ba chiar sub Alexandru cel Rău.²⁴ În octombrie 1594, în ajunul luptei cu turcii, boierii cei vechi sînt înlăturați brusc din divan, înlocuiți cu boieri credincioși domnului, comandanții oștilor sale. Astfel, intră în divan ca mare vornic Ivan fostul comandant de călăreți, Teodosie Rudeanu vistierul, Șerban paharnicul, Calotă spătarul, Radu comis Florescu,²⁵ iar mai târziu frații Buzești.²⁶ Teodosie Rudeanu și frații săi își făcuseră o frumoasă avere — prin aceleași metode ca și Buzeștii — acaparînd moșiile țăranilor săraciți, cumpărînd la prețuri mici moșiile boierilor scăpătați și a celor aflați în pribegie, uneori ocupîndu-le cu forța, moșii pe care marele voievod le va întări colaboratorului său : Băiași, Turcinești, Grădești,²⁷ Slătioara, Folești, Popești,²⁸ Fomotești, Negreni, Contești, Bârsești,²⁹ Pleșoi,³⁰ Văcărești,³¹

Ulmetul,³² Ciumarnic³³ și altele, avere care îl va situa pe Teodosie Rudeanu, ca unul dintre cei mai mari feudali din timpul lui Mihai Viteazul. După schimbările efectuate în sfatul țării și cu acordul marilor săi demnitari, Mihai organizează masacrarea turcilor și a creditorilor străini din București, la 13 noiembrie 1594, după care și Aron vodă, domnul Moldovei, aderă la răscoală, omorînd turcii din Iași.³⁴ În timpul campaniei antiotomane din iarna anului 1595, Teodosie Rudeanu a stat în permanență în preajma voievodului său, care îi întărește la 12 februarie 1595, mai multe moșii cumpărate în satul Runcu.³⁵ Înrautățirea relațiilor cu turcii și faptul că marele vizir Ferhad pașa a început organizarea unei expediții pentru a-i cuminți pe „rebelii din Țara Românească cea neascultătoare”³⁶, l-au hotărît pe Mihai să-și asigure sprijinul militar al lui Bathory printr-un tratat, chiar cu riscul recunoașterii suzeranității principelui. La 2 mai 1595, ajunge la Alba Iulia o delegație a Țării Românești, formată din mitropolitul Eftimie, episcopii Teofil de Râmnic și Luca de Buzău, împreună cu 12 mari boieri ai țării,³⁷ care vor semna un tratat umilitor, un act pe care Nicolae Iorga l-a numit nu numai trădare „dar și de nebunie, de unică nebunie în tot trecutul nostru”,³⁸ tratat prin care independența Țării Românești era desființată, iar Mihai devenea „locotenentul țării noastre transalpine”. Cronica țării, încercînd să explice această „rușinoasă dovadă de neloialitate și abdicare”,³⁹ scrie: „Iară între acei boieri, ce-i trimesese Mihai vodă pentru tocmeală, învrăjbitorul, diavolul intrase în mijlocul lor de se apucară unii din acei boieri mai tare să facă vrăjbi decît pace; cum să scază pre Mihai vodă din țară. Iar ceilalți boieri ce să nevoia să slujească domnul său în dreptate de nepriiatini fură biruiți.”⁴⁰ Ion Ionașcu în documentatul studiu „Mihai Viteazul și autorii tratatului de la Alba-Iulia, 1595”, ne arată că aici au trădat reprezentanții bisericii și șapte din marii boieri: Mitrea fost mare vornic, Chisar vornicul din Leontești, Dumitru logofătul, Dan vistiernicul, Radu mare postelnic, Vintilă clucerul și Preda logofătul. Aceștia erau boierii în vîrstă, cu dregătorii sub alte domnii și turcofilii. Observația lui Ionașcu, că au trădat boierii din părțile Buzăului și Prahovei, adversarii boierimii oltene, susținătoarea lui Mihai, este justă.⁴¹ Dintre marii boieri n-au trădat Teodosie Rudeanu marele vistișer și Radu Buzescu marele clucer, iar Radu din Cepturoaia, Borcea logofătul și Stănilă postelnic aparțineau boierimii mijlocii,⁴² partizană a politicii lui Mihai. Credem că Mihai a dat dezlegare boierilor săi să trateze cu Sigismund Bathory, dar aceștia și-au depășit prerogativele, încercînd să subordoneze lor, cu ajutorul principelui transilvănean, domnia Țării Românești. Mihai a acceptat umilitorul tratat din necesități politice. Pericolul otoman era atât de puternic, încît marele voievod a acceptat tratatul — chiar dacă accepțiunea era formală — și nu a pedepsit boierii trădători, înlocuind din divan doar pe Radu mare postelnic, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Într-o convorbire secretă avută cu solul polonez Lubieniecki, Mihai îi spune: „În supușii mei nu mă încred (se referea la marii boieri — n.n.), deoarece m-am înșelat atunci cînd am înfăptuit, la palatinul Transilvaniei, nu ceea ce aveau ca însărcinare din partea mea”.⁴³ Modul în care domnul Țării Românești a depășit acest moment critic atât pentru el cît și pentru domnie, ne demonstrează excepționalul simț politic și

diplomatic al lui Mihai, bun cunoscător al politicii europene a timpului și a contemporanilor săi. Boierii Rudeni și Buzești, cei care vor sta în permanență în jurul lui Mihai, și-au afirmat aici la Alba-Iulia pentru prima dată sprijinul deplin față de domn, rămânând și în continuare aceiași credincioși colaboratori; Mihai nu i-a uitat acordându-le noi demnități și numeroase danii. Situația conflictuală din iarna și vara lui 1595, culminează cu bătălia de la Călugăreni (13/23 august 1595), unde armatele Țării Românești având un sprijin destul de firav din partea lui Sigismund Bathory, prin eroismul românilor și al voievodului lor, înving pe turci. Insistențele turcilor de a-i atrage pe boierii Țării Românești de partea lor sînt descoperite de Mihai, care nu reacționează, lăsînd impresia că nu știe nimic, cu scopul de a nu produce o ruptură în sinul armatei sale, tocmai acum, în timpul unui moment atît de greu. Dintre marii dregători au trădat la Călugăreni Dan vistiernicul, Miroslav din Râfov marele logofăt, și Dima fost mare stolnic și spătar; pe ultimul îl va pedepsi prin tăierea capului. Șovăielile unora dintre boieri îl determină pe Mihai să-i scoată din divan pe trădători și să-i înlocuiască cu boierii credincioși. În urma complotului descoperit în vara anului 1596,⁴⁴ cînd Chisar marele logofăt, Dan fost mare vistiernic al lui Ștefan Surdul, Vintilă clucerul și Dumitru un boier bătrîn, împreună cu alți boieri uneltesc cu turcii și moldovenii, Mihai taie capetele lui Chisar logofăt din Leontești, fiului său și marelui boier Dumitru, ceilalți fugînd în Moldova.⁴⁵ Acum domnul numi în divan ca mare logofăt pe marele vistier Teodosie, care apare cu această demnitate la 28 septembrie 1596.⁴⁶ În decembrie 1596, după ce lichidă opoziția internă și văzînd șovăielile lui Sigismund Bathory, care reluase și legăturile de amiciție cu Poarta, Mihai însoțit de Banul Mihalcea, de Radu Buzescu și alți cîțiva boieri, sosi în Transilvania, cu intenția de a-l hotărî pe nehotărîtul Sigismund la o campanie antiotomană de proporții. Discuțiile de la Alba-Iulia, dintre Mihai și Sigismund Banthory, dintre Mihai și dieta Transilvaniei, și dintre colaboratorii lui Mihai și cei ai lui Bathory, au scos în evidență politica șovăielnică a bathoreștilor și incapacitatea lui Sigismund de a prelua frînele luptei antiotomane, în cadrul Ligii. În urma acestor tratative Mihai devine sufletul și spada coaliției antiotomane.⁴⁷ În această vizită diplomatică, Teodosie Rudeanu nu l-a însoțit pe domnul său, întrucît nici un document intern sau extern nu-l amintește; fără îndoială prezența sa nu ar fi fost trecută cu vederea. La 5 ianuarie 1597, Mihai și colaboratorii săi, părăseau Alba-Iulia, reîntorcîndu-se la Tîrgoviște, de unde, peste cîteva zile, va da la 11 ianuarie un hrisov lui Duca din Olteni și fiilor săi, de întărire a stăpînirii asupra unei moșii, hrisov în care Teodosie Rudeanu apare ca mare logofăt și ispravnic al cancelariei domnești.⁴⁸ Pe alt plan al legăturilor diplomatice, Mihai continuă și intensifică tratativele cu Austria, sperînd un ajutor mai consistent împotriva turcilor. Solia sa alcătuită din Banul Mihalcea și sasul Marcu Schonckabunk fu primită la 12 ianuarie 1597 în audiență de Rudolf al II-lea, solii cerînd „ceva ajutor bănesc cu care să putem ține oastea”.⁴⁹ Solia este încheiată cu succes; Rudolf hotărî să acorde subsidii pentru 4 000 de ostași care să fie puși sub ordinele lui Mihai. Sprijinul împăratului austriac a sosit după luni de așteptare — și așa destul de modest — la începutul lunii iunie 1597,

alcătuit dintr-un contingent de 4 000 de oameni : 1 000 sub comanda lui Moise Secuial și 3 000 sub comanda lui Matia Perusith.⁵⁰ Bani trimiși de Rudolf erau puțini, întrucît în iulie mercenarii se răscură amenințînd și insultînd pe domn și cerînd să li se plătească soldele,⁵¹ după cum relatează Erich Lassota în raportul său către împărat, în care cere cu insistență banii promiși domnului.⁵² Între timp lucrurile în Transilvania se complică, prin abdicarea lui Sigismund Bathory, în aprilie 1598, în favoarea împăratului Austriei. Primește ca schimb ducatele Oppein și Ratibor, oferite de Rudolf în locul Transilvaniei. Această situație modifică radical problema relațiilor româno-austriace, care capătă acum o altă nuanță, mai ales că Austria devine vecinul Țării Românești. Neîntreruptele legături diplomatice dintre Mihai și Casa de Austria vor lua sfîrșit — în această etapă — cu încheierea tratatului de la M-rea Dealu din 30 mai/9 iunie 1598, prin care se reglementa sprijinul militar și politic obținut de Mihai din partea lui Rudolf și obligațiile domnului Mihai pentru apărarea „creștinității”.⁵³ O delegație austriacă, condusă de episcopul Ștefan Szuhay, fu trimisă de Rudolf al II-lea pentru a încheia tratatul cu Țara Românească. În întîmpinarea delegației fu trimis la Brașov marele logofăt Teodosie, care avu lungi convorbiri cu solii împărătești. Vasta cultură și vîrsta înaintată a marelui logofăt,⁵⁴ i-a convins pe solii austrieci, că pacea încheiată anul trecut cu turcii și reluarea comerțului pe Dunăre sînt urmarea nepuținței de a apăra țara neajutorată de nicăieri.⁵⁵ După o lună de discuții la Brașov, solii austriaci, însoțiți de Teodosie Rudeanu, trec munții pe la Bran, fiind primiți sub poalele Pietrii Craiului de boierii Țării Românești ; de aici se urcară în căruțe și se îndreptară spre Târgoviște, unde la intrarea în oraș fură întîmpinați de Nicolae Pătrașcu voievod, fiul lui Mihai, cu „oastea splendid înșirată și rîndurile călăreților așezate cu o rară eleganță”.⁵⁶ La curte îi aștepta domnul, care îi impresionă puternic pe soli, prin statura sa viguroasă și prin inteligența sa sclipitoare. Aceștia îl recomandă în raportul lor către împărat ca un „om doritor de glorie și viteaz”.⁵⁷ Succesele obținute de Mihai vor primi o nouă lovitură, la 20 august 1598, cînd Sigismund Bathory, nemulțumit de ducatele oferite de Rudolf, se reîntoarce pe furiș la Cluj, unde dieta îl proclamă din nou principe al Transilvaniei, iar comisarii împărătești sînt arestați. Imediat după reînscăunare, Sigismund se proclamă partizanul coaliției antiotomane și trimite la Mihai după ajutoare pentru apărarea Oradei. „Și trimise la Mihai vodă — mărturisește Cronica Buzesților — să-i dea oști ajutoriu și să se apare de vrăjmași, și-i dede 3 500 de voinici, puindu-le, cap pe aga Lecca.”⁵⁸ Mai mult, Mihai intervine pe lîngă Rudolf al II-lea să-l ierte pe Sigismund, convins fiind că acum îi este mai necesar ca aliat decît ca dușman. Concomitent, încep luptele de la Dunăre, lupte care vor continua pînă în primăvara lui 1599 și se vor încheia cu frumoase succese pentru domnul Țării Românești. Din nou o lovitură de teatru avea să pună pe gînduri pe Mihai : la 29 martie 1599, Sigismund Bathory renunță la tronul Transilvaniei în favoarea vărului său, cardinalul Andrei Bathory, partizan al polonilor și turcilor, care imediat după investitură reluu tratativele cu turcii. Diplomat de excepție, Mihai hotări să-i lovească pe rînd pe dușmani. Întreprinde un atac asupra Obluciței unde captură o frumoasă pradă,

cum aflăm dintr-o scrisoare a lui Ieremia Movilă către regele polon.⁵⁹ Pretențiilor lui Andrei Bathory de a fi recunoscut ca stăpîn al Țării Românești — așa cum era convins că fusese și vărul său Sigismund la 1595 — Mihai le răspunde printr-un act menit să-l deruteze pe cardinal, act care scoate în evidență excepționala personalitate a voievodului: la 26 iunie, însoțit de marii săi boieri — inclusiv Teodosie Rudeanu — semnează tratatul cu Andrei Bathory. „Cardinalul, în trufia lui — remarca pe bună dreptate Manole Neagoe — cădea în plasa fin țesută de iscusința politică a voievodului.”⁶⁰ În realizarea planurilor sale, Mihai avea consimțămîntul boierilor săi credincioși: Banul Mihalcea, frații Buzești, Teodosie Rudeanu și alții, iar scrisoarea de trădare din 5 septembrie 1595 este nu numai un fals, ci un document conceput și emis sub îndemnul voievodului, pentru a-i induce în eroare pe potrivnicii săi vecini. Ofensivei asupra Țării Românești pornită de Bathorești, Movilești, poloni sau turci, Mihai i-a răspuns printr-o abilitate politică demnă de geniuul său, abilitate care i-a permis să pregătească în taină campania pentru Unirea Transilvaniei cu Țara Românească, încheiată prin victoria de la Șelimber (18/28 octombrie) și intrarea în Alba-Iulia la 20 octombrie/1 noiembrie 1599. Față de necesitatea ocupării Transilvaniei, Teodosie marele logofăt și-a păstrat inițial rezervele, asemenea marelui clucer Radu Buzescu. Cronicarul W. Bethlen, spune că „logofătul Teodosie, care era un om în vîrstă și renumit la toți prin onorabilitatea sa, nu-i plăcea invaziunea Transilvaniei,”⁶² iar marele clucer Radu Buzescu era văzut de cronicarul Szamosközy drept un prieten al ungarilor.⁶³ Rezerva acestor sfetnici apropiați ai lui Mihai Viteazul se explică pe deoparte prin vîrsta înaintată a celor doi, care priveau acțiunea lui Mihai drept o aventură, iar pe de altă parte prin opoziția lor față de principalul colaborator al domnului, Banul Mihalcea,⁶⁴ adeptul unei intervenții urgente și de proporții în Transilvania. Îndemnul era pe placul lui Mihai care luase de mult această hotărîre.⁶⁵ După omorîrea lui Andrei Bathory — ne spune Szamosközy — Teodosie Rudeanu l-ar fi sfătuit pe Mihai să ordone căutarea corpului cardinalului și să-i facă o înmormîntare pe măsura originii și a rangului său.⁶⁶ Acum, ca stăpîn al Transilvaniei, Mihai păstră în divanul celor două provincii unite pe jupan Teodosie marele logofăt, Calotă banul, Bărcan vistiernicul și Stoica mare postelnic, la care se adaugă Pătru Napragi „mare canțelares” și Mihail Szekely „mare ghinerares.”⁶⁷ Marele logofăt își schimbă poziția față de necesitatea ocupării Transilvaniei, cîștigînd deplina încredere a voievodului, fiind acum adeptul nu numai al păstrării acestei provincii, dar și al unor măsuri profunde pentru întărirea domniei lui, aici. Astfel, Mihai Viteazul era sfătuit de Teodosie Rudeanu să i-a măsuri intransigente, pentru înăbușirea oricărui rezistențe a nobilimii maghiare, care mocnea și în curînd va trece la acțiuni armate. Cronicarul maghiar Szamosközy ne spune următoarele în acest sens: „Teodosie logofătul, adică Teodosie Cancelarul era pe vremea lui Mihai vodă în Bălgrad (Alba Iulia — n.n.) un om bătrîn, răutăcios cu ungurii; i-ar fi și tăiat în mai multe rînduri, dacă nu l-ar fi abătut de la acest gînd Radu clucerul (Buzescu — n.n.) și nu i-ar fi dat alte sfaturi voievodului.”⁶⁸ Aflat în permanență în preajma voievodului, la 18 martie 1600, Teodosie Rudeanu scria din Cetatea Făgărașului, județului Bis-

tritei, semnînd : „Logofătul Teodosie, sfetnic de taină al Măriei Sale Domnul Ardealului”.⁶⁹ Înainte de a începe campania de cucerire a Moldovei, Mihai lăasă Transilvania sub protecția Banului Mihalcea⁷⁰ și a lui Teodosie Rudeanu ce semna în absența domnului : „illustrissimi domini principis locumetenens, consiliarius et cancelarius” sau „intimus consiliarius”.⁷¹ În prima parte a campaniei, marele logofăt îl însoți pe domnul său în Moldova, dar, imediat după intrarea în Iași, din dispoziția lui Mihai, se reîntoarce la Cluj la 20 mai⁷² și prima sa dispoziție în lipsa domnului fu arestarea comisarilor imperiali Ungnad și Zekely.⁷³ Motivul arestării comisarilor imperiali trebuie căutat în atitudinea șovăielnică și duplicitară a acestora, iar arestarea lor, s-a făcut dacă nu cu acordul lui Mihai, măcar în urma intervenției acestuia de a-i supraveghea mai îndeaproape. La plecarea sa în Moldova, Mihai dăduse ordin ca oriunde s-ar afla, ambasadorul austriac să fie adus la el.⁷⁴ Comisarii pleacă din Alba-Iulia — unde fuseseră lăsați de domn — spre Cluj, sub motivul de a-l întîlni pe Bartolomeu Pezzen, care venea dinspre Satu-Mare. Grigore Chesarul și judecătorul Clujului — doi fruntași ai orașului — pîrăsc lui Teodosie Rudeanu că Ungnad și Zekely ar dori să fugă ; aceștia sînt opriți la 13/23 mai.⁷⁵ Marele logofăt le recomandă, să se întoarcă la Brașov — dacă vor aceasta — fiind însoțiți de trei servitori care erau în realitate păzitori mascați.⁷⁶ Arestarea comisarilor imperiali trebuie căutată nu în „nesocotința” logofătului, ci în faptul că Teodosie Rudeanu descoperise un complot al nobilimii maghiare pus la cale cu știrea și aprobarea lui Ungnad și Zekely. În urma scrisorii comisarilor adresată Banului Mihalcea, locțiitorul lui Mihai în Transilvania, aceștia sînt eliberați.⁷⁷ Cu toate scuzele cerute de Banul Mihalcea, comisarii într-o scrisoare către el, își varsă focul prin cuvinte deosebit de jignitoare la adresa marelui logofăt : „un dobitoc îndrăzneț, neștiutor, țărănos care a făcut cea mai mare necinste Maiestății Sale Cezărești și o rușine nemaipomenită domnului voievod, iar ambasadei noastre un dispreț și o daună grea și nereparabilă, drept care numitul logofăt ar merita o pedeapsă exemplară și o mie de streanguri ; că Maiestatea Sa va simți această ofensă, ilustrul său voievod va pierde marele său nume și credit pe lîngă Maiestatea Sa și pe lîngă toți principii creștinătății și pe lîngă doctorul Pezzen, văzînd ei o astfel de tratare, din partea aceluî mojic, țărănos dobitoc și nerușinat logofăt.”⁷⁸ Banul Mihalcea într-o scrisoare către comisari spune că marele logofăt „ar fi un om simplu nepurtat prin curți, care nu cunoaște regulile bunei cuviințe și respectul ce se cuvine solilor.”⁷⁹ Principalul colaborator al marelui voievod își exprima aici prin cuvinte relativ politicoase, dezacordul față de unul dintre oamenii cei mai apropiați ai domnului. Furia comisarilor imperiali nu trebuie s-o căutăm neapărat în această „greașală” a lui Teodosie Rudeanu, ci în întreaga politică a lui Mihai Viteazul, care avea alte interese în Transilvania față de austriaci și care, prin faptele sale, nu dovedea decît un singur lucru : dorința de a păstra Transilvania. Domnul aflînd de arestarea comisarilor imperiali — în urma scrisorii acestora —⁸⁰ le trimite din Iași la 24 iunie 1600 o scrisoare cu scuze în care le spune că acest act de ocară a fost făcut fără ordinul și știrea lui, făgăduind că imediat după întoarcere va pedepsi pe Teodosie Rudeanu cu asprime pentru această purtare.⁸¹ Mihai a con-

dămnat acțiunea lui Teodosie Rudeanu, dar nu a luat nici o măsură împotriva acestuia, ba mai mult, nu peste mult timp îl va trimite în solie la Curtea din Praga.⁸² Opinia lui Xenopol potrivit căreia „din acest moment fatal, comisarii care pînă atunci sprijiniseră pe Mihai față cu împăratul, sau cel puțin nu-i fuseseră dușmani, încep a lovi în el prin rapoartele lor, grăbind catastrofa ce se apropia cu pași uriași,”⁸³ este neconformă cu realitatea, întrucît tonul rapoartelor către împărat devenise destul de rece încă de atunci cînd comisarii ajunseseră la concluzia că Mihai nu va ceda Transilvania, la aceasta adăugîndu-se și hotărîrea domnului de a cucerii Moldova fără aprobarea lui Rudolf. Înrăutățirea tonului rapoartelor comisarilor către Rudolf, trebuie căutată în ascuțirea contradicțiilor dintre interesele Austriei și ale românilor pe deoparte, iar pe de altă parte dintre nobilimea maghiară și sistemul juridic al stăpînirii lui Mihai. Teodosie Rudeanu apare și după aceste evenimente atît în sfatul lui Mihai Viteazul ca mare logofăt sau ispravnic al actelor domnești,⁸⁴ cît și în sfatul lui Nicolae Pătrașcu în Țara Românească.⁸⁵ După ce la Iași primește jurămîntul de credință al boierilor moldoveni — care nu fugiseră cu Ieremia Movilă — Mihai instituie un consiliu de conducere alcătuit din Udrea banul din Băleni cu funcția de hatman, Andronic vistierul, Sava mare armaș și Negrea mare spătar. De asemenea reglementează problema ierarhiei bisericești — mitropolitul și episcopii îl însoțiseră pe Ieremia Movilă în Polonia — și întărește prin hrisoave moșii și sate unor mînăstiri, intitulîndu-se: „Io Mihai voievod, din mila lui dumnezeu domn al Țării Românești al Ardealului și a toată Țara Moldovei.”⁸⁶ Greutăților înțimpinate în guvernarea celor trei țări române unite acum sub un singur sceptru, greutăți generate de structurile social-economice și politice diferențiate de despărțirea de șase secole, li se adaugă intervenția străină, polonă, austriacă și turcă, intervenție care determină căderea lui Mihai. Cei ce ridică primii spada sînt nobilii maghiari din Transilvania. La 1 septembrie 1600, atunci cînd convoacă dieta Transilvaniei la Sas Sebeș, pentru a hotărî sumele necesare expediției pentru eliberarea Timișoarei, maghiarii se strîng la Turda, proclamă răscoala și aleg conducător pe Ștefan Csaki, unul din foștii colaboratori ai lui Mihai. Așa cum avea să scrie într-o scrisoare către Rudolf al II-lea, Mihai nu se teme de „ardeleni pe cît timp ei erau singuri.”⁸⁷ Atitudinea generalului Basta de aliere cu ungurii, nu trebuie privită ca o atitudine personală, ci reprezintă indicațiile diplomației austriace care nu vedeau cu ochi buni procesul de cristalizare al domniei lui Mihai în cele trei țări române. Pentru reglementarea relațiilor sale cu Austria, Mihai trimite la Rudolf o solie alcătuită din Teodosie Rudeanu și Gașpar Kornîș,⁸⁸ solie care la 8 august seara sosește la Cluj, unde rămîne două zile și unde primăria îi oferă marelui logofăt 1 000 de florini drept cheltuială pentru călătoria sa la Praga.⁸⁹ În timpul evenimentelor care vor urma și vor culmina cu înfrîngerea de la Mirăslău (8/18 septembrie 1600), marele logofăt va fi plecat spre Praga. Intervenția polonezilor în Moldova, a austriacilor în Transilvania și a turcilor în Țara Românească a făcut ca rezistența lui Mihai să poată fi înfrîntă. Bătăliile de la Năieni (12 octombrie), Ceptura (14 octombrie), Bucov (20 octombrie) sînt pierdute de Mihai, acesta retrăgîndu-se apoi

spre Oltenia. Aici, își așează tabăra la Ruda,⁹⁰ reședința moșiilor lui Teodosie Rudeanu, punct strategic important, unde se întâlneau drumurile ce mergeau spre Râmnic, Curtea de Argeș și pe Topolog, de unde va încerca o ultimă rezistență la Curtea de Argeș, la 25 noiembrie când este din nou învins. Mihai trece Oltul la Râmnic, unde își convoacă pentru ultima dată colaboratorii rămași lângă dînsul — frații Buzești, Udrea Băleanu, Baba Novac și Banul Mihalcea (Teodosie Rudeanu se afla în drum spre Praga) — hotărînd ca boierii rămași în țară să „accepte” domnia lui Simion Movilă, în așteptarea rezultatului tratativelor dintre Mihai și Rudolf al II-lea. Opinia potrivit căreia boierii Țării Românești l-au trădat pe Mihai în aceste momente grele o considerăm eronată, neputînd astfel explica acțiunea banului Udrea Băleanu și a lui Negrea spătarul din mai 1601 și nici răscoala Buzeștilor din iunie pentru alungarea lui Simion Movilă. Aceste acțiuni au izbucnit cînd Mihai era departe de granițele Transilvaniei și avem convingerea că între domn, aflat la Curtea lui Rudolf al II-lea, și boierii rămași în țară a existat o strînsă legătură. Solia lui Mihai Viteazul pornită spre Praga în august 1600 nu a ajuns la destinație, datorită precipitării evenimentelor. Căderea lui Mihai i-a determinat pe cei doi — Teodosie Rudeanu și Gașpar Kornîș — să cadă la o înțelegere privind necontinuarea însărcinării date și reîntoarcerea acasă; la 20—24 octombrie marele logofăt se afla în Transilvania.⁹² Tratativile din iarna și primăvara lui 1601, vor fi totuși încununuate cu succes, Rudolf al II-lea hotărînd să-i acorde lui Mihai sprijinul necesar pentru o campanie asupra lui Sigismund Bathory, revenit pe tronul Transilvaniei; tot acum se hotărăște însă și omorîrea voievodului și a principalilor săi colaboratori.

În urma înfrîngerii lui Mihai în toamna anului 1600, tronul Țării Românești, este ocupat de Simion Movilă, cu ajutorul marelui hatman al Poloniei, Ioan Zamoyski, care lasă alături de Simion Movilă, pentru a-l apăra pe Ioan Potocki, starostele Cameniței și pe Tarnowski de Mazovia.⁹³ Boierii Țării Românești nu puteau accepta un domn adus în „carele leșești”,⁹⁴ mai ales că acesta a început a domni prin măsuri aspre, confiscînd averile boierimii muntene, dîndu-le în schimb celei moldovene sosite cu el și întîrziînd numirea banului Craiovei, fiul Buzeștilor.⁹⁵ Credem că Simion Movilă a întîrziat numirea marelui ban în speranța că Buzeștii vor veni la picioarele sale, cerîndu-i iertare și demnitatea de mare ban. Afirmația cum că „pînă la o vreme Buzeștii și Teodosie logofătul rămăseseră la Târgoviște pe lângă el (Simion Movilă — n.n.) este neadevărată.”⁹⁶ Buzeștii rămăseseră în Oltenia după plecarea lui Mihai și tot aici vor rămîne și atunci cînd vor stabili primele contacte cu noii stăpîni. Teodosie aștepta la Ruda desfășurarea evenimentelor. Știm însă sigur că în decembrie 1600, boierii țării scriau lui Basta să intervină pe lângă împărat să-l ajute pe Mihai vodă să-și reia tronul.⁹⁷ Recomandarea lui Ioan Zamoysky, făcută lui Simion Movilă prin vicescancelarul Petru Tylicki „ca pentru o mai mare liniștire a țării să restituie moșiile și demnitățile boierilor munteni și să nu-i irite prin darea slujbelor muntenești la boierii moldoveni,”⁹⁸ nu a fost respectată de Simion Movilă care a fost destul de repede izolat de acțiunile boierilor Țării Românești. În mai 1601, boierii țării conduși de

Udrea banul din Băleni și Negrea spătarul puseră la cale un complot, care fu descoperit iar conducătorii decapitați.⁹⁹ În iunie, răscoala este generalizată (conducerea preluând-o frații Buzești, mai ales că se răspândise zvonul că Mihai Viteazul se apropia cu armatele sale de granițele Transilvaniei, Simion Movilă fu alungat în Moldova.¹⁰⁰ Învingătorii proclamă domn pe Mihai Viteazul în prima jumătate a lunii iulie,¹⁰¹ în timp ce Simion Movilă scria din Adjud polonezilor după ajutor.¹⁰² Teodosie Rudeanu a rămas credincios lui Mihai Viteazul, neapărînd în sfat și nici în actele domnești emise de Simion Movilă și participînd la răscoala condusă de Buzești. Sosirea ajutorului polonez condus de Ioan Potocki, cu ajutoare de la Ieremia Movilă și de la tătari, îl determină pe Simion Movilă să reîncerce cucerirea tronului Țării Românești. Pe cînd aceștia înaintau spre Țara Românească, sosi știrea uciderii lui Mihai Viteazul pe Câmpia Turzii, din ordinul generalului Basta. Țara Românească se afla într-o situație extrem de complicată. Cu revenirea lui Potocki, situația politică se schimbă în favoarea lui Simion Movilă, care învinge la Râmnicul Sărat o oaste a boierilor Țării Românești,¹⁰³ ce aleseseră domn pe unul dintre oamenii de încredere ai lui Mihai Viteazul, paharnicul Șerban din Coiani.¹⁰⁴ La 8 septembrie 1601, Teodosie Rudeanu apare în lista de persoane, din Țara Românească și Moldova, cărora urma să li se trimită scrisori imperiale pentru reglementarea vieții politice, a celor trei țări române după moartea lui Mihai Viteazul.¹⁰⁵ Aceasta ne determină să credem că la data respectivă nu se stabiliseră încă primele contacte între Simion Movilă și Teodosie Rudeanu, apropierea producîndu-se mult mai tîrziu ; numai așa ne putem explica apariția sa în divanul domnesc abia la 1 mai 1602,¹⁰⁶ în locul lui Dan mare logofăt, care este numit de domn mare vornic. Teodosie Rudeanu rămîne în divanul Țării Românești pînă la alungarea lui Simion Movilă, atît ca mare logofăt, cît și ca ispravnic al cancelariei domnești. Starostele Cameniței Tarnowski, care fusese arestat din ordinul Buzeștilor în iunie, fu eliberat de armatele polone și moldovene ; se pare că între el și boierii credincioși lui Radu Șerban se ajunsese la o înțelegere, mai ales că în lupta dintre Simion și Radu Mihnea, pretendentul turcilor — lupta de la Crețești din 15 martie 1602 — Tarnowski nu intervine, rămînînd la Târgoviște. În retragerea sa pe Valea Oltului, spre Transilvania, în scopul unirii cu Radu Șerban aflat aici, prădă țara mai rău decît tătarii ; cu această ocazie fu prădat și conacul lui Teodosie de la Ruda,¹⁰⁷ luîndu-i-se și cîteva mii de galbeni. Odată cu alungarea lui Simion Movilă din țară, marele logofăt Teodosie îl însoțește în exil în Moldova. Un document din 1713 octombrie 13, ne spune „că au pribegit în Țara Moldovei“ de unde s-au întors pe vremea lui Radu Șerban.¹⁰⁸ La 10 februarie 1603, scria alături de boierii pribegi din Iași, regelui Poloniei, cerînd protecția acestuia,¹⁰⁹ iar în scrisoarea din 9 aprilie 1604 nu mai figurează printre semnatari, ceea ce ne face să credem că se reîntorsese în țară.¹¹⁰ Reîntors din exil se retrage la moșia sa de la Ruda, în timp ce domnul țării — Radu Șerban, oltean ca și el — nu l-a mai făcut dregător, apărînd de altfel destul de rar în documente. În 1605, Radu Șerban întărește „cinstitului boier al domniei mele, jupan Teodosie fost mare logofăt și cu fii lui,” satele Runcu și Ulmetu, cumpărate de la Stanciu

și fratele său Pătrașco.¹¹¹ În timpul domniei lui Radu Mihnea (1611 sept. 12—1616 aug.) apare documentar la 25 aprilie 1612, cu titlul de „logofăt”¹¹², iar în vremea lui Alexandru Iliș (1616 sept.—1618 mai) ca martor în daniile Dochiei vistiereasa, făcute mănăstirii Strâmba¹¹³ și ale Mariei vorniceasa către Mitropolia Țării Românești.¹¹⁴ Gavrilă voievod (1618 mai—1620 aug.), fiul lui Simion Movilă, și-a adus aminte de serviciile pe care bătrînul logofăt din Ruda le-a adus tatălui său, chemîndu-l în sfat ca „mare logofăt,”¹¹⁵ unde rămîne pînă în toamna aceluiași an, cînd dispăre din divan.¹¹⁶ După această înlocuire din sfatul țării, Teodosie Rudeanu dispăre aproape definitiv din viața politică a Țării Românești, retrăgîndu-se din nou la Ruda din cauza vîrstei înaintate. În 1620, este citat într-un ultim act de Gavrilă Movilă, care întărea m-rii Argeș 10 pogoane de vie în satul Golești,¹¹⁷ act în care apare ca „fost mare logofăt”. Moare la 28 mai 1621,¹¹⁸ fiind îngropat în biserica m-rii Flămînda, ctitoria sa, alături de jupanîța Stanca, soția sa din prima căsătorie. Din cele două căsătorii Teodosie Rudeanu a avut cinci copii: Vlad ajuns mare logofăt,¹¹⁹ Staico paharnicul,¹²⁰ căsătorit cu Rada din Găvănești, nepoata lui Preda Floricioiu, ginerele lui Mihai Viteazul, Teodosie paharnicul, devenit Teodosie monahul,¹²¹ Andrei clucerul,¹²² și Dobra, măritată cu Stanciul logofăt din Țepari și mama lui Ivașco Ceparul.¹²³ Activitatea politică deosebită de peste 35 de ani a lui Teodosie Rudeanu, l-a determinat pe B. P. Hașdeu, să-l considere „cel mai profund om de sfat dintre boierii români de pe atunci”. Prin moartea sa, dispărea încă un purtător de excepție, al marelui ideal al românilor, personificat prin domnia și înfăptuirea lui Mihai Viteazul: unirea politică a tuturor românilor.

*
* * *

NOTE

¹ N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, București, 1940, p. 85;

² *Ibidem*, p. 86;

³ *Ibidem*, p. 87—88; versiunea Buzeștilor, credem că a fost completată de Sima stolniceasa, soția lui Stroe Buzescu.

⁴ I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, 1919, p. 88, nota 3; El crede fiul mitropolitului Teofil, frate cu Ivan din Ruda. Ion Ionașcu îl consideră fiul lui Gheorghe logofăt din Râmnic (fost mare logofăt) și avînd ca frați pe Chirca Rudeanu ot Dregioi vel comis în 1580 și vel logofăt în 1586 și Sima soția lui Stroe Buzescu, în „*Biserici, chipuri și documente din Olt*, vol. I, Craiova, 1934, p. 124—125; aceeași părere și la O. G. Lecca, *Dicționar istoric arheologic și geografic al României*, București, 1937, p. 453; P. P. Pănaltescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 75; N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. V, București, 1903, p. 680—681; Ivan logofătul de la Ruda era fratele lui Gheorghe logofăt „prîbeagu” din Râmnic. Chirca fiul său, a ocupat dregătoria de comis, în timp ce Chirca paharnicul, fratele Simei stolniceasa, era fiul lui Gheorghe din Bogdănești, vezi: Athanasie Mironescu, *Istoricul eparhiei Râmnicului*, București, 1906, p. 247; I. C. Filitti, consideră pe Chirca paharnicul și pe Sima stolniceasa drept Rudeni („Convorbiri literare”, 1921, p. 622—623), dar în *Ctitorii de la Plăviceni* („Arhivele Olteniei”, an. VI (1927), nr. 32—33, p. 277) renunță la cele afirmate, considerînd că Gheorghe din Bogdănești nu este tot una cu Gheorghe logofătul Rudeanu, deci Chirca paharnicul și Sima nu sunt Rudeni. Ion Ionașcu îi crede Rudeni, pornind de la faptul

că Bogdăneștii din Vilcea, erau stăpîniți la 1536 de fiii lui Staico paharnic Rudeanu, nepoții marelui logofăt Teodosie, în „Răspuns d-lui I. C. Filitti cu cîteva acte privind pe boierii Rudeni. Craiova, 1935, extras din „Arhivele Olteniei”, an XIV (1935), nr. 77—78, p. 172—173, nota 13. Rudenii erau inrudiți cu Buzestii prin familia domnitoare a Basarabilor. Ivan de la Ruda era căsătorit cu o nepoată a lui Vlad Călugărul, în timp ce Buzestii erau înrudiți cu Mihai Viteazul prin Doamna Stanca, vezi N. Stoicescu, *Legăturile de rudenie dintre domni și marea boierime*, în „Danubius”, Muzcul județean Galați, Istorie, vol. V (1971), p. 125; *Documente privind istoria României*, B. Țara Românească, veac XVI, vol. IV, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1952, p. 466 și vol. V, p. 69 (în continuare vezi D.I.R., B, T.R.,);

⁵ * * * D.I.R., B, T.R., veac XVI, vol. III, p. 37; vol. IV, p. 142—143 și 303—304; I. Ionașcu, *Mihai Viteazul și autorii tratatului de la Alba-Iulia, 1595*, în „Analele Institutului de istorie Cluj”, tom V, 1962, p. 134—135, nota 179; G. D. Florescu, *Un sîcnic al lui Malei Basarab ginere al lui Mihai Viteazul*, București, 1943, extras din „Revista istorică română”, vol. XI—XII, p. 83;

⁶ * * * D.I.R., B, T.R., Veac XVI, vol. I, p. 182 și urm.

⁷ I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 134—135, nota 179; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 125;

⁸ * * * D.I.R., B, T.R., veac XVI, vol. II, p. 14—18;

⁹ * * * *Ibidem*.

¹⁰ * * * *Ibidem*, p. 61 și 77;

¹¹ * * * *Idem*, vol. IV, p. 303—304; P. V. Năsturel, *Hrisovul moșilor lui Tudor sluger Rudeanu, de la 8 martie 1536 (1628)*, în „Arhivele Olteniei”, an XIV (1935), nr. 77—78, p. 95—97;

¹² * * * D.I.R., B, T.R., veac XVII, vol. III, p. 452—453;

¹³ * * * *Idem*, veac XVI, vol. IV, p. 303—304;

¹⁴ I. C. Filitti, a citit pe piatra mormînt a jupanitei Stanca în biserica de la Flămânda „dăstra Bulova Ban”, care înseamnă „fiica lui Bulea ban”, în „Notițe, din „Arhivele Olteniei”, an XIV (1935), nr. 77—78, p. 171; nu Radu ban cum citise V. Brătulescu, *Biserici din Argeș și Vâlcea*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, an XXVII (1934), fasc. 79, p. 39; D.I.R., B, T.R., veac XVII, vol. II, p. 65;

¹⁵ I. Ionașcu, *Biserici, chipuri și documente din Olt.*, p. 118—120;

¹⁶ A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, București, 1931, vol. II, p. 316;

¹⁷ Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, ediție critică de C. Grecescu, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963, p. 59;

¹⁸ * * * D.I.R., B, T.R., veac XVI, vol. IV, p. 303—304;

¹⁹ * * * *Idem*, vol. V, p. 76—77;

²⁰ * * * *Ibidem*, p. 155—156, rămîne în divan timp de șase luni, vezi și p. 177—178;

²¹ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 125;

²² I. Ionașcu, *Răspuns d-lui I. C. Filitti cu cîteva acte privind pe boierii Rudeni*, p. 14; Staico Rudeanu, fiul marelui logofăt Teodosie, ne spune că după moartea tatălui său, l-a apucat pe el Leon vodă și pe fratele său Vlad logofătul de banii împrumutați; *Idem*, *Documente privitoare la Oltenia și județul Olt*, în „Arhivele Olteniei”, an XIV (1935), nr. 77—78, p. 113—114; *Documenta Romaniae Historica*, B, Țara Românească, București, Editura Academiei R.S.R., București, 1969, vol. XXIII, p. 610—611 (în continuare vezi, D.R.H., B, T.R.,);

²³ I. Ionașcu, *Documente privitoare la Oltenia și județul Olt*, p. 110—111; *Idem*, *Răspuns d-lui I. C. Filitti*, p. 10—11; D.I.R., B, T.R. veac XVI, vol. p. 71—72;

²⁴ Pentru divanul Țării Românești în anii 1593—1594 a se vedea: N. Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol. V, p. 290; I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, p. 51; D.R.H., B, T.R., București, Editura Acad. R.S.R., 1975, vol. XI, p. 1—145;

²⁵ P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 69—72;

²⁶ C. C. Giurescu și D. C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, p. 1976, p. 328;

²⁷ * * * D.R.H., B, T.R., vol. XI, p. 315;

²⁸ * * * *Ibidem*, p. 419—421;

²⁹ P. V. Năsturel, *op. cit.*

³⁰ I. Ionașcu, *Documente privitoare la Oltenia și județul Olt*, p. 122—124; hrisov din 15 iunie 1659 (7167), unde 24 de boieri hotarnici în judecata dintre boierii Rudeni și Slăvitești, pentru mai multe ocine în hotarul Pieșoilor, în care se spune că Teodosie Rudeanu, a pus m-rea Flămânda pe moșie „în silă cînd au fost părinții lor pribegi”.

²¹ Idem, *Biserici, chipul și documente din Olt*, p. 118—120, „pentru că satul Văcăreștii, au fost tot oameni moșneni, încă din vechime, iar în zilele lui Simion Vodă, dar logofătul Teodosie Rudeanu și fiul său Vlad logofătul, ei ca niște boieri putincioși fiind, ei au cotropit pe satul Văcărești... și i-au rumănit fără voia lor și le-au aruncat lor banii cu de-a sila... de s-au făcut rumăni...”;

³² * * * *D.I.R.*, B, T.R., veac XVII, vol. I, p. 157—158, Radu Șerban voievod întărește lui Teodosie fost mare logofăt, la 4 februarie 1605, satele Runcu și Ulmetul, cum-părate de la Stanciul pe vremea lui Ștefan voievod.

³³ * * * *Idem*, vol. IV, p. 203—205;

³⁴ C. C. Giurescu și D. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 328—329;

³⁵ * * * *D.R.H.*, B, T.R., vol. XI, p. 144—145: „Io Mihai voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei... Dă domnia mea această poruncă a domniei mele cinstitului dregător al domniei mele jupan Teodosie mare vistier și cu fii lui... ca să-i fie tot satul Runcu, și cu tot hotarul, pentru că l-a cumpărat cinstitul dregător al domniei mele... de la fii lui Radu din Fedelescioi, toate părțile lor de ocină din Runcu, pentru 5 000 aspri gata... și toată partea de ocină a lui Stanciul din Runcu... pentru 4 900 aspri gata... de la Pătrașcu toată partea lui de ocină din Runcu pentru 5 000 aspri gata... toată ocina ce se chiamă Pîoa din Runcu, de la satul Golești, de la fii lui Dragomir și de la Balea și de la toți oamenii cîți au avut ocină în Pîoa, pentru 600 aspri gata... am dat domnia mea cinstitului dregător al domniei mele jupan Teodosie mare vistier ca să-i fie de ocină și de ohabă...”.

³⁶ După *Cronica lui Pecevi Ibrahim*, în *Mihai Guboglu și Mehmed Mustafa, Cronici turcești privind țările române*, Extrase, vol. I, sec. XV-mij. sec. XVII, București, Editura Academiei R.S.R., 1966, p. 500;

³⁷ Boierii semnatarii ai acestui tratat sunt: Dumitru din Cepturi fost mare logofăt și vornic, Mitrea fost mare vornic. Chisar vornicul din Leontești, Dan Danilovici, Teodosie Rudeanu, Radu din Cepturoaia, Radu Buzescu, Radu marele postelnic, Borcea logofătul din Bucșani, Vintilă clucerul, Stănilă postelnic și Preda logofătul (altul decît Buzescu) după, C. C. Giurescu și D. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 331;

³⁸ N. Iorga, *Mihai Viteazul*, București, Editura Militară, 1968, p. 165;

³⁹ *Ibidem*, p. 162;

⁴⁰ * * * *Istoria Țării Românești, 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică C. Grecescu și D. Simionescu, București, Editura Academiei R.P.R., 1960, p. 59 (în continuare vezi letopisețul Cantacuzinesc);

⁴¹ Studiu se află în „Anuarul Institutului de istorie”, Cluj, tom V, 1962, p. 129—133; aceeași opinie și în *Mihai Viteazul și boierii trădători*, în „Magazin istoric”, an. II (1968), nr. 1, p. 80—83;

⁴² Idem, *Mihai Viteazul și boierii trădători*, p. 81; C. C. Giurescu și D. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 332;

⁴³ * * * *Literatura română veche*, ediție G. Mihăilă și D. Zamfirescu, București, Editura Tineretului 1969, vol. II (1402—1647), p. 29;

⁴⁴ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, București, 1880, vol. III, partea I-a, p. 277—278: scrisoarea lui Mihai Viteazul către Sigismund Bathory din 6 septembrie 1596;

⁴⁵ Idem, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 487—488; E. Hagî-Moscu, *Boierii lui Mihai Viteazul*, extras din „Arhivele Olteniei”, an VIII (1929), nr. 43—44, p. 11; I. Ionașcu și V. Atanasiu, *Mihai Viteazul*, București, Editura Militară, 1975, p. 87; P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 75;

⁴⁶ * * * *D.I.R.*, B, T.R., veac XVI, vol. VI, p. 252; P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 72—73;

⁴⁷ C. C. Giurescu și D. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 338—339; M. Neagoe, *Mihai Viteazul*, Craiova, Scrisul românesc, 1976, p. 110—124;

⁴⁸ * * * *D.R.H.*, B, T.R., vol. XI, p. 281—282; *D.I.R.*, B, T.R., veac XVI, vol. VI, p. 254—255; G. Gr. Tocilescu, *Documente istorice inedite*, în „Foaia Societății românismului”, an. II (1871) nr. 2—5, p. 181;

⁴⁹ A. Veress, *op. cit.*, vol. V, p. 51—52; St. Metes, *Domni și boieri din țările române în orașul Cluj și românii din orașul Cluj*, Cluj, 1928, p. 7: scrisoarea lui Mihai Viteazul din 5 ianuarie 1597 din Alba-Iulia către arhiducele Maximilian.

⁵⁰ M. Neagoe, *op. cit.*, p. 121;

⁵¹ A. Veress, *op. cit.*, vol. V, p. 78—82;

⁵² *Ibidem*.

⁵³ E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. XII, p. 359;

- ⁵⁴ Pe vremea lui Mihai, Teodosie Rudeanu era „un om bătrîn”, ne spune cronicarul W. Bethlen, apud, C. Zagoritz, *Treisprezece zile din viața militară a lui Mihai Viteazul, 7—20 octombrie. Luptele cu Polonii*, București, 1908, p. 53; Gh. Șincai, *Hronica românilor*, în „Opere”, vol. II, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 357;
- ⁵⁵ E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. III, p. 344;
- ⁵⁶ A. Veress, *op. cit.*, vol. V p. 166—167; Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. XII, p. 360—362;
- ⁵⁷ Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. XII, p. 362: scrisoarea comisarilor din 11 iunie 1598; N. Iorga, *Mihai Viteazul*, p. 242;
- ⁵⁸ St. Meteș, *Domni și boieri. Anexa Socotelile orașului Cluj*, p. 1—29;
- ⁵⁹ P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 22.
- ⁶⁰ M. Neagoe, *op. cit.*, p. 152;
- ⁶¹ * * * D.R.H., B, T.R., vol. XI, p. 485—487; Șt. Ștefănescu, *Știri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. V, (1962), p. 187;
- ⁶² W. Bethlen, *Historia de rebus Transilvanicis, Cibinii*, 1875, t. 4, p. 336;
- ⁶³ I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români*, Cluj, 1928, p. 131 și 138 (în continuare citat Szamosközy);
- ⁶⁴ Privind poziția boierilor Țării Românești față de necesitatea ocupării Transilvaniei a se vedea rapoartele reguzanului Paolo Giorgio, în, Hurmuzaki, *Documente*, vol. III/1, p. 352; Idem, *op. cit.*, vol. IV/1, p. 6; Idem, *op. cit.*, vol. XII, p. 740—742;
- ⁶⁵ C. Rezachevici, *Gîndirea politică a lui Mihai Viteazul și etapele elaborării planului de dobîndire a Moldovei*, în volumul omagial „Mihai Viteazul”, culegere de studii, București, Editura Academiei R.S.R., 1975, p. 66; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 155;
- ⁶⁶ Szamosközy, p. 368—370;
- ⁶⁷ * * * D.R.H., B, T.R., vol. XI, p. 513—514; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XII, p. 691;
- ⁶⁸ Szamosközy, p. 131; Gh. Șincai *Hronica românilor*, vol. II, p. 276;
- ⁶⁹ N. Iorga, *Scrisori de domni, scrisori de boieri*, Vălenii de Munte, 1925, p. 45—46; Hurmuzaki, *Documente*, vol. XII, p. 793;
- ⁷⁰ Hurmuzaki, *Documente*, vol. IV/1, p. 45—46;
- ⁷¹ Hurmuzaki, *Documente*, vol. XII, p. 944; N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dragători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV—XVII*, Editura enciclopedică română, București, 1971, p. 84—86;
- ⁷² A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 126—127;
- ⁷³ *Ibidem*;
- ⁷⁴ Hurmuzaki, *Documente*, vol. IV/1, p. 51: scrisoarea lui Mihai Viteazul către austriaci.
- ⁷⁵ Idem, *op. cit.*, vol. XII, p. 53 (Ungnand și Zekely către Mihai la 23 mai 1600) și p. 59 (aceiași către banul Mihălcea);
- ⁷⁶ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, ediția a III-a, vol. V, București, 1928, p. 264.
- ⁷⁷ Hurmuzaki, *Documente*, vol. XII, p. 59;
- ⁷⁸ *Ibidem*, p. 58; A. D. Xenopol, *op. cit.*, 264—267;
- ⁷⁹ Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. IV/1, p. 57—61;
- ⁸⁰ *Ibidem*, p. 53;
- ⁸¹ Idem, *Documente*, vol. XII, p. 79;
- ⁸² * * * D.R.H., B, T.R., vol. XI, p. 564; A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 154—156;
- ⁸³ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 265;
- ⁸⁴ * * * D.R.H., B, T.R., vol. XI, p. 531—532; *Ibidem*, p. 554; Șt. Nicolaescu, *Documente de la Mihai Viteazul ca domn al Țării Românești al Ardealului și al Moldovei, 1600*, București, 1916, doc. VI, p. 231—234;
- ⁸⁵ Șt. Nicolaescu, *op. cit.*, doc. IV, nota 1, p. 227—228;
- ⁸⁶ * * * D.R.H., B, T.R., vol. XI, p. 135 și urm.
- ⁸⁷ N. Iorga, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, p. 240—259;
- ⁸⁸ L. Szádeczky, *Erdély es Mihály vajda története*, Timișoara, 1893, p. 550;
- ⁸⁹ Șt. Meteș, *Domni și boieri... (Anexa Socotelile orașului Cluj)*, p. 17—18; vezi și scrisoarea lui Mihai Viteazul către primăria orașului Cluj, prin care cere să i se dea lui Teodosie Rudeanu, 1 000 de florini din birul orașului (A. Veress, *op. cit.*, vol. VI,

p. 154—156, la 7 august 1600), iar marele logofăt scrie pe acest act: „luat-am eu Teodosie logofătul ot Cluju Taleri 1 000 de cestu bir de 6 taleri”, în, (A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 154—156; *D.R.H.*, B, T.R., vol. XI, p. 564);

⁹⁰ Aici la Ruda, Preda marele ban (Buzescu) dăruiește lui Mihai Vodă 67 000 aspri pentru întreținerea armatelor și un cal. „Apoi a fugit Mihai Vodă pînă la satul Ruda. Astfel iar a strins oaste Mihai Vodă...”, vezi: *D.R.H.*, B, T.R., vol. XI, p. 585—586; Șt. Nicolaescu, *Documente slavo-române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei și Ardealului în secolele XV—XVI*, București, 1905, p. 306—307; *D.I.R.*, B, T.R., veac XVII, vol. 1, p. 192—193; C. C. Giurescu, *Studii de istorie socială. Vechimea româniei în Țara Românească și legătura lui Mihai Viteazul*, ediția a II-a, București, 1943, p. 64, nota 2; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 236;

⁹¹ C. Rezachevici, *Poziția boierimii din Țara Românească și Mihai Viteazul, noiembrie 1600 — august 1601*, în, „*Studii*”, tom. 26 (1973) p. 49—63; M. Neagoe, *Mihai Viteazul*, p. 208;

⁹² C. Zagoritz, *Treisprezece zile din viața militară a lui Mihai Viteazul, 7—20 octombrie 1600. Luptele cu Polonia*, București 1908, p. 208;

⁹³ I. Corfus, *Mihai Viteazul și Polonia*, în, „*Acad. Română. Studii și Cercetări*”, an. XXIX, București, 1938, p. 167—168; Idem, *Documente polone privitoare la domnia lui Simion Movilă în Țara Românească*, Cernăuți, 1939, extras din „*Codrii Cosminului*”, an. X—XII, p. 162—165; P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 234;

⁹⁴ I. Corfus, *Documente polone...*, p. 162—165;

⁹⁵ A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 299; I. Corfus, *Mihai Viteazul și Polonia*, p. 374;

⁹⁶ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 245; Apud *Actele românești ale lui Simion Movilă*, în, B. P. Hașdeu, *Cuvente den bătrîni*, vol. I, p. 110—123;

⁹⁷ A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 289—290; D. Ciurea, *Domnia munteană a lui Simion Movilă*, în, „*Cercetări istorice*”, an. XIII—XVI (1940) p. 116;

⁹⁸ A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 296—301;

⁹⁹ *Ibidem*, p. 256—257; I. Corfus, *Corespondența inedită asupra relațiilor dintre Mihai Viteazul și Polonia*, Cernăuți, 1935, p. 56—64;

¹⁰⁰ Hurmuzaki, *Documente, Supliment II/2*, p. 38—39; Idem, *Documente*, vol. IV/2, p. 38; *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 84;

¹⁰¹ Hurmuzaki, *Documente, Supliment II/2*, p. 47—49; A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 396—397; Hurmuzaki, *Documente*, vol. IV/2, p. 38;

¹⁰² P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 157—158; A. Veress, *op. cit.*, vol. VI, p. 391—392;

¹⁰³ Hurmuzaki, *Documente, Supliment II/2*, p. 52—54;

¹⁰⁴ P. V. Năsturel, *Luptele de la Ogretin și Telușani*, în „*A.A.R.M.S.I.*”, seria a II-a, tom. XXXII, p. 851 și urm; V. Motogna, *Războaiele lui Radu Șerban*, în, „*A.A.R.M.S.I.*”, seria a III-a tom. VI, p. 2—3;

¹⁰⁵ Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. XII, p. 1 231;

¹⁰⁶ * * * *D.I.R.*, B, T.R., veac XVII, vol. L, p. 43—44;

¹⁰⁷ I. Corfus, *Documente polone...*, p. 48 și 210—213;

¹⁰⁸ * * * *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. I, Țara Românească, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1961, p. 261;

¹⁰⁹ Hurmuzaki, *Documente, Supliment II/2*, p. 265;

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 333—335;

¹¹¹ * * * *D.I.R.*, B, T.R., veac XVII, vol. I, p. 157—158;

¹¹² * * * *Idem*, vol. II, p. 61—62;

¹¹³ * * * *Idem*, vol. III, p. 162—163;

¹¹⁴ * * * *Ibidem*, p. 215—216;

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 232—233;

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 284 și urm.;

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 459—460;

¹¹⁸ V. Brătulescu, *op. cit.*, p. 39;

¹¹⁹ *Biblioteca Academiei R.S.R.*, XLII/68; și CDLXVIII/84;

¹²⁰ *Idem*, CXVIII/42; *Arhivele Statului București*, Peceti, nr. 63;

¹²¹ *Bibl. Acad.*, CDLXVIII/82;

¹²² *Arhivele Stat. Buc.*, Zlătari, XII/9;

¹²³ * * * *D.I.R.*, B, T.R., veac XVII, vol. I, p. 65;